Pregledni rad
Prihvaćeno: 1. rujna 2026.
https://doi.org/10.20901/pm.63.3.03

Ekosocijalizam u tri jednostavne teze*

MARKO GRDEŠIĆ
Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti

Sažetak

U ovom se radu daje pregled ekosocijalističke perspektive. Taj pogled na višestruke i isprepletene krize u kojima se svijet nalazi temelji se na odbacivanju ekonomskog rasta kao primarnog imperativa ljudskih društava. Umjesto toga, ekosocijalizam se zalaže za sporiji "metabolizam" koji bi bio u skladu s prirodnim procesima planeta koji omogućuju život kako ljudima tako i drugim živim bićima. Ekosocijalizam nudi relativno zaokruženu utopiju koja osim energetske tranzicije uključuje i više redistribucije, demokracije i decentralizacije, socijalne sigurnosti, slobodnog vremena, solidarnosti, zajedničkih dobara te organske i lokalne poljoprivrede. Rad se temelji na eksplikaciji triju relativno jednostavnih teza koje daju uvid u ekosocijalističku perspektivu: (1) da, u odnosu na alternative, ekosocijalizam ima privlačniju viziju budućeg društva; (2) da su nejednakost i klimatska kriza problemi koje je potrebno rješavati zajedno te (3) da privatni kapital ne može dovoljno brzo izvesti prelazak na obnovljive izvore energije.

Ključne riječi: ekosocijalizam, odrast, politička ekonomija, kapitalizam, neoliberalizam

Uvod

Klimatska kriza oblikuje politiku i društvo u sve većem opsegu. Kako razmišljati o njoj? Ovaj rad daje pregled osnovnih uvida ekosocijalističke perspektive. Kako bi se predstavili osnovni uvidi tog pristupa, ovaj će rad prezentirati tri teze: (1) da, u odnosu na alternative, ekosocijalizam ima privlačniju viziju budućeg društva, čak i kada ne bi bilo ekološke prijetnje; (2) da je ekosocijalizam potreban jer su nejednakost i klimatska kriza problemi koje je potrebno rješavati zajedno te (3) da privatni kapital ne može dovoljno brzo izvesti prelazak na obnovljive izvore, pa zato taj cilj treba ostvariti primjenom javnih mehanizama. Za svaku se tezu predstavljaju i

* Autor na korisnim savjetima zahvaljuje recenzentima te Mladenu Domazetu.

neki ilustrativni empirijski pokazatelji koji pokazuju utemeljenost ekosocijalističke agende. Osnovna je ambicija ovog rada pregledna, tj. rad ima za cilj zainteresiranom čitatelju ili čitateljici poslužiti kao uvod i odskočna daska za daljnje čitanje i istraživanje. Drugim riječima, rad nije zamišljen kao izvorni rad koji predstavlja vlastitu empirijsku analizu, već se oslanja na postojeće radove kako bi ilustrirao nekoliko osnovnih teza koje su važne za ekosocijalizam. Nadam se da će zato rad biti koristan onima kojima je tema nova.

Često se za ovaj pristup koristi i izraz *odrast* (engl. *degrowth*, fr. *décroissance*). Moguće je koristiti razne nazive te se u ovom radu ne inzistira da je jedan nužno bolji.[1] Postoji mnoštvo pristupačnih uvoda, a pogotovo valja izdvojiti knjige Jasona Hickela (2022) i Koheija Saita (2024). I na hrvatskom jeziku postoje dostupni resursi koji mogu zainteresiranim čitateljima dati osnovne uvide u ovaj pokret i njegove ideje (D'Alisa *et al*., 2016; Institut za političku ekologiju, 2026). Sasvim sažeto, riječ je o perspektivi koja kao odgovor na ekološke izazove današnjice zagovara smanjenje potrošnje dobara i energije, snažnu redistribuciju dohotka i bogatstva, više demokracije i decentralizacije, nove oblike socijalne sigurnosti poput univerzalnoga temeljnog dohotka ili zajamčenoga radnog mjesta, više solidarnosti, zajedničkih dobara, participacije i kolektivnih društvenih modela, skraćeno radno vrijeme i više slobodnog vremena te, na kraju, više organske i lokalne poljoprivrede. Naglasak je na dekomodifikaciji, širenju demokracije te stvaranju društva koje bi se odmaknulo od pretjerane potrošnje kako energije tako i materijala. Umjesto beskonačnoga ekonomskog rasta, traži se društveni "metabolizam" koji bi bio u skladu s prirodnim. Osnovna je ideja ovog pristupa ta da treba oblikovati društvo u kojem će se pokušati maksimizirati dobrobit ljudi s time da se respektiraju planetarne granice. Ovakva perspektiva ne znači mirenje s osiromašivanjem, već kvalitativnu promjenu načina života, s naglaskom na dugoročnu održivost ljudskog ponašanja.

Klimatska kriza nije tek stvar budućnosti, ona je već tu. Očituje se u nizu problema, a porast prosječne temperature zbog visokih emisija stakleničkih plinova

[1] Pojmovi kao što su *odrast* i *ekosocijalizam* povezani su i preklapajući, ali ne uvijek i identični. Napominjem kako u ovom radu nema dovoljno mjesta za iscrpnu analizu tih pojmova (ili nekih drugih) ni za punu diskusiju o njihovim sličnostima i razlikama. Kao što navodi Kallis (2026), odrast je uvijek i bio zamišljen kao raznolik skup pristupa. Također, ne bi bilo točno tvrditi da je odrast nekada bio jasno i nedvosmisleno definiran, primjerice kod starijih autora kao što su André Gorz, Nicholas Georgescu-Roegen ili Serge Latouche, ali da se putem ta definicija iskvarila. Pojam ekosocijalizma u novije vrijeme povezan je sa snažnim zagovaračkim i znanstvenim radom Jasona Hickela, u kojem se uvijek pojavljuje snažna kritika kapitalizma i imperijalizma (za kritiku Hickela iz perspektive odrasta vidi Liegey *et al*., 2025). Napominjem kako je moja preferencija ta da se što manje energije troši na sukobe oko definicija. U vezi s tim pojmovima vidim Vennov dijagram u kojem se više toga preklapa nego što se ne preklapa (vidi također D'Alisa, 2021).

samo je jedan od njih. Ti su problemi raznovrsni, ali međusobno povezani: gubitak biološke raznolikosti, gubitak pitke vode, gubitak šuma, uništavanje kvalitete tla, pretjerana eksploatacija prirodnih materijala kao što su pijesak, bakar, željezo ili rijetkih minerala poput kobalta i litija čija ekstrakcija iza sebe ostavlja pustoš, topljenje velikih količina polarnog leda, što može dovesti do porasta razine mora, ekstremne vremenske pojave poput požara, suša i poplava, velik gubitak životinjskih vrsta, od velikih sisavaca do malih, ali izuzetno važnih kukaca (za pristupačan sažetak glavnih trendova vidi Spangenberg, 2022). Premda se ovaj splet problema u prošlosti nazivao globalnim zagrijavanjem ili nešto širim pojmom klimatskih promjena, danas bi točniji bili pojmovi kao što su klimatska kriza, klimatski kolaps, klimatska katastrofa ili klimatsko izvanredno stanje.

Pritisak na planet i prirodne sustave koji omogućuju život, kako drugim biljnim i životinjskim vrstama tako i ljudima, sada je toliki da postoji veoma realna opasnost da se dogode nepovratne prekretnice, tj. da se prijeđu kritične točke nakon kojih povratak na staro neće biti moguć. Nekoliko je takvih prirodnih sustava koji su u opasnosti: biokemijski tokovi povezani s cirkulacijom dušika i fosfora izmijenjeni su zbog industrijskog zagađenja i prevelike upotrebe umjetnih gnojiva, eksploatacija pitke vode dovela je u pitanje normalne prirodne tokove vode i oborina, transformacija prirodnih okoliša kroz uklanjanje šuma, urbanizaciju i disrupciju divljih staništa također je na neodrživoj razini, acidifikacija oceana do koje dolazi zbog apsorpcije topline u ocean pak dovodi u pitanje preživljavanje brojnih vrsta koje ondje žive. U kratkom vremenu prijeđene su granice održivosti kod velikog broja tih prirodnih sustava: 2009. ukupno su prijeđene tri granice, 2015. četiri, 2023. šest, a 2025. njih sedam (vidi Stockholm Resilience Centre, 2025). Nakon što se te granice prijeđu, sav život na planetu prelazi u veoma opasnu zonu, a posljedice su potencijalno nepovratne. Također, kako se ti trendovi nastavljaju, pojavljuju se značajni rizici nepredviđenih interakcija čije posljedice nije moguće sagledati u njihovoj ukupnosti.

Kako smo došli u ovakvu situaciju i kako iz nje možemo izaći? To su pitanja na koja se ne može dati jednoznačan i kratak odgovor. Na veoma općenitoj razini, zapadna civilizacija utemeljena je na predodžbi o čovjekovoj iznimnosti, tj. na ideji da ljudi postoje izvan i iznad prirode. Korijeni takvog antropocentrizma mogu se pronaći već u grčkih filozofa kao što su Platon i Aristotel, kod zapadnih filozofa kao što su René Descartes i Francis Bacon, ali i u monoteističkim religijama poput kršćanstva (Motzer, 2022). Takva perspektiva nije nužno rezultirala pogubnim posljedicama za planet sve dok nije otkrivena i razvijena tehnologija eksploatacije fosilnih goriva. Ti su izvori energije veoma moćni i omogućili su veliku ekspanziju materijalne proizvodnje, mehanizirane poljoprivrede te broja ljudi na planetu. Kada se tako bogat i produktivan izvor energije spojio s idejom ekonomskog rasta, što se

dogodilo nakon Drugog svjetskog rata (Collins, 2002), otpočeo je proces eksplozivnog uzleta u materijalnoj proizvodnji te u s njom povezanoj eksploataciji prirodnih resursa. Neoliberalna ekonomska teorija, koja nakon 1980-ih formira srednju struju ekonomskog mišljenja, dala je ideološku legitimaciju procesu beskonačnog rasta i akumulacije kapitala. S vremenom, ideja ekonomskog rasta postala je neka vrsta sekularne religije, tj. neupitne vrijednosti koju promoviraju svi političari. Međutim, taj pristup više neće biti moguć u svijetu redovitih klimatskih katastrofa kao što su suše, požari, uragani i poplave. Takvi će događaji stvarati velike štete, a efikasan odgovor tražit će mnogo upravljačkih kapaciteta i materijalnih resursa. Drugim riječima, pred nama su veliki izazovi i potresi.

Teza 1: U odnosu na alternative, ekosocijalizam ima privlačniju viziju budućeg društva

Ekosocijalizam ne nudi samo kritiku postojećeg stanja, već i koherentnu utopiju za buduće društvo. O većini nosivih elemenata te vizije mnogo se zna jer se o tome piše već desetljećima, a postoje i važna praktična iskustva. Specifične bi kombinacije tih elemenata, naravno, ovisile o konkretnim političkim artikulacijama u različitim kontekstima, ali ne može se reći da se počinje od nule. Pritom riječ *utopija* treba shvatiti u pozitivnom smislu, kao poželjnu sliku budućeg društva, a ne u negativnom, kao nešto što je *a priori* neizvedivo. U usporedbi s alternativama, ekosocijalistička vizija budućnosti nije samo odgovornija spram zdravlja planeta o kojem svi ovisimo, već je superiornija čak i kada ne bi bilo te ekološke prijetnje. Naravno, to ne znači da je put do takve utopije politički lak, čak ni izgledan.

Danas je postojeća i prevladavajuća slika poželjnog društva usko vezana uz neoliberalizam. Neoliberalizam je također svojedobno nudio utopiju koja je primarno mjesto davala individualnoj autonomiji i osobnom ostvarenju, nasuprot velikim i represivnim hijerarhijama i birokracijama, a pogotovo nasuprot državi. Kao sustav ideja i set političkih praksi, neoliberalizam danas više ne stoji onako dobro kako je stajao u zlatnom razdoblju globalizacije devedesetih godina dvadesetog stoljeća. Ipak, čak i danas, neoliberalizam legitimira većinu odluka u političkoj i ekonomskoj sferi. S neoliberalizmom je naglasak uvijek na ekonomskoj racionalnosti kao krunskom kriteriju efikasnosti. U svemu tome energija i ekološki aspekti ekonomskog sistema nisu vidljivi. To je uvelike zasluga neoklasične ekonomije, kao srži ekonomske znanosti, koja je formirala glavne alate ekspertize neoliberalnog razdoblja. Naime, u neoklasičnoj ekonomiji energija uopće ne ulazi u analizu. Kao proizvodni faktori obično se navode kapital i rad, ponekad zemlja, ali nikad energija (Keen, 2023).

Djelomice, energija je u neoklasičnoj ekonomiji nevidljiva jer ekonomisti pred očima obično imaju logiku supstitucije koja je u redovnim tržišnim okolnostima re-

lativno jednostavna. Ako je kava postala nedostupna ili preskupa, potrošači će piti čaj. Riječima Roberta Solowa (1974, str. 11): "ukoliko je lako zamijeniti prirodne resurse drugim faktorima, onda u osnovi nema 'problema'. Svijet može, zapravo, nastaviti bez prirodnih resursa, tako da iscrpljenost biva samo događaj, a ne i katastrofa." Najekstremnija i veoma nonšalantna artikulacija te argumentacije može se pronaći kod Williama Nordhausa, u njegovu opisu globalnog zatopljenja (1991, str. 931-932): "Hladna područja će profitirati, a topla izgubiti, investicije u skijanje na vodi će rasti, a one u skijanje na snijegu opasti." Nažalost, srednja struja ekonomske znanosti nije razumjela poseban karakter fosilnih goriva ni konačnost resursa na planetu. Nije razumjela ni zaključke znanstvenika o mogućim posljedicama globalnog zagrijavanja, pa tako ekonomisti poput Nordhausa čak ni rast prosječne temperature od 4 stupnja u odnosu na predindustrijsko razdoblje ne vide kao problem (Keen, 2019).

Naravno, bilo je ekonomista koji su drugačije pristupali ovom problemu. Primjerice, Nicholas Georgescu-Roegen (1971) postavio je temelje ekološkoj ekonomici, povezujući ekonomsku aktivnost s termodinamikom. Kako se prirodni resursi koriste u ekonomskoj aktivnosti, tako bivaju degradirani. Prema prvom zakonu termodinamike, energiju se ne može stvoriti ni uništiti, već samo pretvoriti iz jednog oblika u drugi. Prema drugom zakonu termodinamike, ukupna entropija sistema s vremenom se ne može smanjiti. Zemlja je zatvoren sustav, a u zatvorenom sustavu nije moguće proizvesti beskonačan materijalni rast. Upotreba mineralnih bogatstava kad-tad će se sudariti s činjenicom njihove oskudnosti. Sposobnost zemlje da održava na životu veliku i rastuću populaciju ljudi morat će se smanjiti kako se istroše resursi. Upotreba tih resursa vodi povećanoj entropiji, tj. prelasku iz koncentriranog oblika u kojem se nalaze dok su potencijalno gorivo ili korisni materijal u raspršeni oblik u kojem se nalaze kao nusprodukt nekog ekonomskog procesa. Ova je pozicija pesimistična jer vodi ka zaključku da globalni ekonomski sustav ide ka kolapsu. Georgescu-Roegen bio je povezan i s poznatim izvještajem *Granice rasta* (Meadows *et al*., 1974) koji je još sedamdesetih godina prošlog stoljeća upozorio da je putanja na kojoj se svijet nalazi neodrživa. Nažalost, to upozorenje nije shvaćeno ozbiljno, a srednja struja ekonomske znanosti nastavila je razmišljati na način koji nije kompatibilan sa zadanostima termodinamike.

Ipak, slika se mijenja kako kriza postaje sve ozbiljnija. Jedan od popularnijih novijih ekonomskih modela jest tzv. krafna (engl. *doughnut*) koju je osmislila Kate Raworth (2018). Osnovna zamisao tog pristupa je da ljudsko društvo može postojati u međuprostoru između vanjskog ruba krafne i rupe u sredini, tj. između ekoloških granica i društvenih temelja. I jedno i drugo je važno: ne smiju se probiti granice koje nam priroda zadaje, a potrebno je svim ljudima omogućiti osnovne društvene, ekonomske i kulturne uvjete za dobar život. To je ne samo poželjno već i sasvim

unutar domene mogućeg. Vanjski rub tako bi uključivao biološke fenomene kao što su klimatske promjene, acidifikacija oceana, kemijsko zagađenje, ciklus dušika i fosfora, dostupnost slatke vode, prenamjena tla, gubitak bioraznolikosti, zagađenje zraka i smanjivanje ozonskog omotača. Unutarnji rub krafne uključivao bi dostupnost hrane, zdravlja, obrazovanja, dohotka, mira, demokracije, ravnopravnosti, rodne jednakosti, stanovanja itd. Moguće je tu shemu operacionalizirati na razne načine, ali glavna je poruka ta da se može živjeti tako da se respektiraju obje dimenzije. U stvarnosti, većina bogatijih zemalja premašuje ekološke limite, a nedovoljno dobro opskrbljuje svoje građane osnovnim socijalnim i ekonomskim temeljima dobrog života. Bogate zemlje često bolje stoje kada je riječ o socijalnim temeljima, ali zato znatno premašuju prirodne granice. To nije nužno iznenađujuće ako se zna da ekonomski razvoj blisko prati povećanu upotrebu energije.

I u Hrvatskoj su istraživači uz određene modifikacije primijenili model krafne kako bi prikazali specifične izazove, i ekološke i društvene, koji postoje u domaćem kontekstu (Domazet i Cik, 2023; Ančić *et al*., 2025). Tablica 1 prenosi te nalaze. Kao što se može vidjeti, Hrvatska stoji relativno loše na gotovo svim indikatorima koji mjere pritisak na prirodu. Posebno su zabrinjavajući podaci koji se odnose na iskorištavanje tla i upotrebu fosfata (tj. mineralnih gnojiva u poljoprivredi). Nameće se zaključak da je postojeći oblik poljoprivrede u Hrvatskoj problematičan. Osim toga, iako je relativno velika površina zemlje pokrivena šumom, udio divljine je malen. To je zabrinjavajući podatak jer je divlja i netaknuta priroda najbolji jamac bioraznolikosti. I konačno, ugljične emisije također su relativno visoke, što je sumarni indikator prevelike potrošnje energije, tj. prebrzog "metabolizma". Društveni i kulturni podaci šaroliki su te i kod njih ima značajnog prostora za napredak. Drugim riječima, Hrvatska tek fragmentarno uspijeva postići ciljeve koje postavlja model krafne, a to je siguran i pravedan prostor za ljudski život.

Tablica 1. Hrvatski podaci za model krafne

Područje	Pokazatelj	Skraćenica	Podatak za Hrvatsku	Granica ili prag	Jedinica (dobro > loše)
Priroda	Upotreba fosfata	PU	33,7	4,5	kg/hektar/godina
	Stabilnost tla	SS	5,1	0	Postotak površine koja je u riziku od erozije
	Zaštita divljine	WP	12,4	33	Postotak teritorija koji je zaštićen
	Intenzitet upotrebe tla	LU	0,6	0,3	hektar/*capita*
	Emisije ugljikovog dioksida	CE	4,6	2	tone/*capita*/godina
	Površina šume	FA	49	33	Postotak ukupne površine tla

Kultura	Percepcija demokratskog deficita	DP	6,6	5,5	Prosječna vrijednost u anketama (1 > 10)
	Antropocentrizam	AC	8,17	9	Prosječna vrijednost u anketi (12 > 3)
	Poricanje klimatskih promjena	CD	24	33,3	Postotak u anketi
	Prioritet obnovljive energije	RP	79,9	66,6	Postotak u anketama
	Percepcija zdravlja	HP	2,2	2,5	Prosječna vrijednost u anketama
	Zadovoljstvo životom	LS	5,5	7,5	Prosječna vrijednost (10 > 0)
Društvo	Rodna nejednakost	GI	0,1	0	Indeks (0 > 1)
	Upotreba materijala	MU	14,5	15	Tone/*capita*
	Obnovljiva energija	RE	28,5	90	Postotak ukupne konačne potrošene energije
	Očekivane godine zdravog života	HE	68,6	70	Godine
	Zaduženost kućanstava	DR	53,8	25	Prosječni odnos duga prema dohotku za kućanstva (postotak)
	Društvena jednakost	SE	23,3	100	Postotak stanovništva koji nije u riziku od siromaštva ili društvenog isključenja

Izvor: Ančić *et al*. (2025, str. 334-335).

Fokus na ovakav set ciljeva bio bi mnogo korisniji od trenutnog fokusa na rast BDP-a.[2] Hrvatska bi, kao srednje razvijena zemlja, sigurno mogla postići više u dostizanju ovih ciljeva i bez čekanja na ekonomski rast. Sam ekonomski rast neće ove

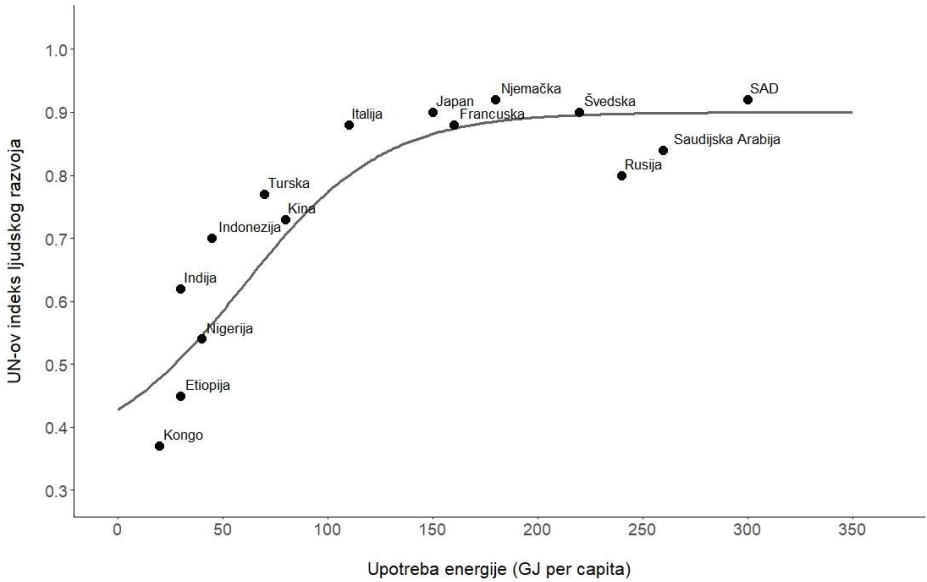
[2] Postoje i alternative BDP-u koje su više ili manje etablirane, makar nijedna zasad nije uspjela zamijeniti BDP u svakodnevnoj političkoj praksi (vidi Smith Taylor i O'Hara, 2026). Na primjer, UN-ov indeks ljudskog razvoja (*Human Development Index*) temelji se na očekivanoj životnoj dobi, godinama formalnog obrazovanja i dohotku *per capita*. Na temelju toga, zemlje se razvrstavaju u četiri kategorije. U Butanu je razvijeno tzv. bruto nacionalno zadovoljstvo (*Gross National Happiness*), mjera koja se temelji na održivom i pravednom ekonomskom razvoju, zaštiti okoliša, zaštiti kulture i dobrom upravljanju. Ta se mjera temelji na anketama stanovništva te je motivirana budističkim načelima. Postoje i brojne druge mjere: indikator stvarnog razvoja (*The Genuine Progress Indicator*) koji od BDP-a oduzima troškove kao što su kriminal i zagađenje, indeks boljeg života (*The Better Life Index*) koji je osmislio OECD na temelju 11 kategorija te ciljevi održivog razvoja UN-a (*UN Sustainable Development Goals*).

probleme riješiti, a ukoliko slijedi utabanu stazu koja se oslanja na postojeći obrazac potrošnje energije, mogao bi te probleme i pogoršati. Kada je riječ o "dobrom životu" i ljudskom zadovoljstvu, ekonomski rast nije panaceja. Naime, empirija sugerira kako postoji logika padajućih prinosa u odnosu između ekonomskog rasta s jedne strane i subjektivnog osjećaja sreće ili zadovoljstva s druge. Kako se zemlje razvijaju iz veoma siromašnih u srednje razvijene, tako osjećaj sreće strmo raste. Za te je zemlje ekonomski rast veoma važan. Međutim, na srednjoj se razini razvijenosti krivulja pretvara u gotovo vodoravnu liniju. Prema tome, nakon određene točke daljnja poboljšanja u ekonomskom rastu dovode do veoma malenog ili nikakvog povećanja osjećaja sreće (McKibben, 2007, 1. poglavlje). Ista se logika vidi na Grafu 1, na kojem se prikazuje odnos između upotrebe energije i UN-ova indeksa ljudskog razvoja koji osim dohotka uključuje važne aspekte društvenog razvoja kao što su očekivani životni vijek i obrazovanje (Smil, 2017, str. 363). Podaci se odnose na 2015. godinu. Kao što se može vidjeti, veća upotreba energije važna je u prvoj fazi razvoja. Međutim, na sredini grafa taj se odnos mijenja, što znači da daljnja povećanja u upotrebi energije ne podižu značajno kvalitetu života. Opet, ovdje je riječ o logici padajućih prinosa. Ako je to tako, onda ekosocijalistički naglasak na kvaliteti, a ne na kvantiteti dobiva na značaju.

Koliko su građani, i u Hrvatskoj i drugdje, spremni na promjene koje zagovara ovakva ekosocijalistička agenda? Zasad postoje djelomični uvidi u strukturu javnog mnijenja koji sugeriraju kako većina ispitanika u Hrvatskoj vidi klimatske promjene kao ozbiljan problem te smatra da je porast temperature opasan fenomen (Ančić *et al*., 2016). Percepcija rizika od klimatskih promjena je, čini se, izraženija kod žena i kod lijevo orijentiranih ispitanika (Ježovita i Vrselja, 2024). Mladi su, općenito govoreći, osviješteni kada je riječ o klimatskim promjenama, premda opet prednjače (mlade) žene (Maglić *et al*., 2022). Također, ankete su pokazale da se većina građana ne slaže s tezom da su klimatske promjene tek prirodan proces koji nije rezultat ljudskog djelovanja niti s tezom da čovjek ima pravo koristiti prirodu kako bi zadovoljio svoje životne potrebe (Henjak *et al*., 2022).

Općenito govoreći, i drugdje se pojavljuju slični stavovi. Ankete provedene u Velikoj Britaniji i SAD-u pokazuju kako većina ispitanika podržava ono što bi se moglo nazvati modelom "odrasta" ili ekosocijalizmom, pogotovo kada im se navedu konkretni elementi koji bi sačinjavali taj model (ne samo nužnost smanjenja potrošnje već i reorijentacija na kvalitetnije zdravstvo, obrazovanje, javni prijevoz, stanovanje, socijalnu sigurnost). Ta se većina kreće od 70 do 80 posto (Krpan *et al*., 2025). Međutim, ispitanici nisu podržavali model odrasta kada se spomenuo samo taj naziv (bez konkretnog sadržaja), što sugerira da se uz naziv *odrast* vežu negativne konotacije. Naravno, ovdje je riječ samo o uvidima u stavove, a dalek je put od načelnog pristajanja do konkretnog ponašanja, a pogotovo do odricanja od uhoda-

Graf 1. Upotreba energije i UN-ov indeks ljudskog razvoja

Izvor: Smil (2017, str. 363).

nih potrošačkih navika. Ovi uvidi u strukturu javnog mnijenja, iako fragmentarni, pokazuju kako postoji značajna potencijalna podrška kod građana.

Kako bi izgledao život u društvu koje se vodi ekosocijalističkim idejama? Takvo bi društvo bilo utemeljeno na solidarnosti i konvivijalnosti. Radno vrijeme bilo bi skraćeno kako bi se oslobodilo vrijeme za pomaganje, volontiranje i skrb. Novi oblici socijalne sigurnosti kao što su temeljni dohodak ili zajamčeno radno mjesto otvorili bi taj prostor te stvorili potrebnu infrastrukturu. Manje bi se kupovalo, a više popravljalo i dijelilo. Moguće je zamisliti da se svi više okrenemo proizvodnji hrane, na osnovama regenerativne poljoprivrede i permakulture. Svi bi imali vremena i poticaja više razmišljati o tome kako održavati lokalnu bioraznolikost i pomagati drugim oblicima života. U takvom bi se društvu proširilo veganstvo i vegetarijanstvo, ne samo zato jer je takav način prehrane mnogo manje ekološki štetan već i zbog proširene svijesti o tome da je teško opravdati postojeće razine okrutnosti prema životinjama. U takvom bi se društvu više hodalo, vozilo bicikle, koristilo javnim prijevozom i vlakovima, a manje osobnim automobilima i zrakoplovima. Takvo bi društvo bilo temeljeno na istinskoj rodnoj ravnopravnosti te bi respektiralo druge oblike znanja koji dolaze od skupina koje su sada na margini: stranaca,

manjina, autohtonih zajednica te, ponovo, žena. Takvo bi društvo bilo posvećeno pacifizmu, a ne militarizmu i nacionalizmu. Bilo bi više demokracije i participacije, a, treba se nadati, što manje političke polarizacije. Solarni paneli ili male vjetroelektrane bili bi široko rasprostranjeni, a energetski sustav decentraliziran. Ovakva slika zvuči veoma idilično, nekima možda i naivno. Međutim, treba reći da svi ti elementi već jesu u fragmentima prisutni po svijetu, pa je posao zamišljanja i započinjanja uvelike obavljen. Sada je potrebno te elemente spojiti u koherentnu društvenu cjelinu, a to je prije svega politički posao.

Ovdje treba dati još jednu napomenu vezanu uz čestu kritiku odrasta ili ekosocijalizma. Naime, često se upućuje kritika po kojoj se imperativ odrasta tumači kao uniformno smanjivanje svih vidova ljudske potrošnje. To bi svijet zamrznulo na trenutačnim razinama nejednakosti i siromaštva (Milanović, 2017). Međutim, to nije točno, jer zagovornici te perspektive obično govore kako bi neke sektore trebalo smanjivati (npr. proizvodnja SUV-ova, mineralnih gnojiva, oružja, brze mode), a neke povećavati (npr. obnovljiva energija, zdravstvo, javni prijevoz, stanogradnja). Takvo rebalansiranje teško bi bilo postići uz postojeću, uglavnom privatnu, kontrolu nad investicijama. Drugim riječima, potrebno bi bilo na ambiciozniji način planirati glavne proporcije investicija, što se sada događa uglavnom stihijski, pod kontrolom kapitala te putem profitnog motiva. U svakom bi slučaju javni sektor doživio ekspanziju, koja bi bila nalik na ekspanziju države u srednjoj trećini dvadesetog stoljeća.

Teza 2: Nejednakost i klimatska kriza su problemi koji se preklapaju te ih je potrebno rješavati zajedno

Problem nejednakosti u ovom je trenutku dobro prepoznat kao jedan od najznačajnijih s kojim se gotovo sve zemlje suočavaju. Neposredno nakon kraja hladnog rata, u jeku globalizacije i liberalnog trijumfalizma, taj problem nije bio posebno značajan. Niti kod ekonomista ni kod šire javnosti nejednakost se nije percipiralo kao problem jer se pretpostavljalo da će "rastuća plima podići sve čamce". Zapravo, za neoklasičnu je ekonomiju nejednakost nevidljiva kroz čitavo razdoblje nakon Drugog svjetskog rata (Milanović, 2023, 7. poglavlje). Unatoč tome, razdoblje nakon rata obilježeno je snažnim smanjivanjem nejednakosti. U bogatim zapadnim zemljama dolazi do velike ekspanzije socijalne države, ali i potrošačkog društva. To će pomoći u stvaranju velike srednje klase, ali ujedno i trasirati visokougljičnu putanju razvoja čije posljedice tek sada možemo sagledati u cijelosti.

Pravi interes ekonomista za nejednakost nastaje tek nakon velike financijske krize 2008. Kao korisna razdjelnica može se uzeti knjiga francuskog ekonomista Thomasa Pikettyja (2014) *Kapital u 21. stoljeću*. Neočekivani komercijalni uspjeh te knjige govori nam da se šira društvena klima promijenila. Od tada, akumulacija znanja o nejednakosti otišla je veoma daleko. Danas su glavni empirijski trendovi

dobro dokumentirani: nejednakost je gotovo u svim zemljama u porastu, bez obzira govorimo li o nejednakosti dohotka ili još višoj nejednakosti bogatstva.

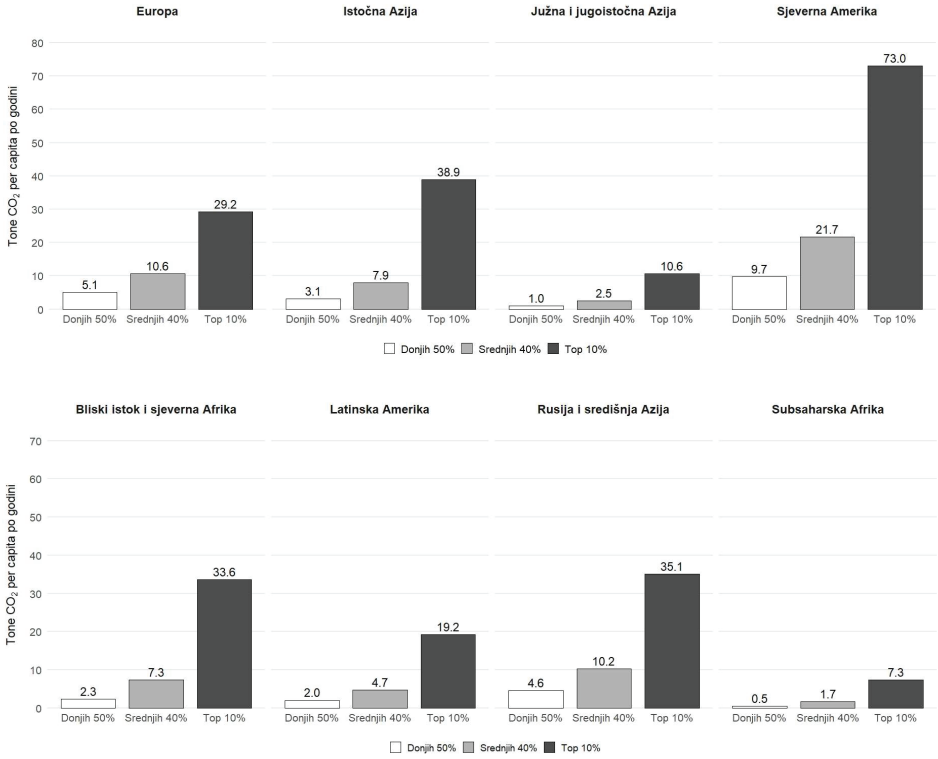
Nejednakost se može problematizirati iz više uglova. Ekonomski, visoka nejednakost smanjuje kupovnu moć širokog segmenta stanovništva, usmjerava privredu ka servisiranju potreba bogatih, vodi ka akumulaciji imovine kao što su nekretnine od strane bogatih, što pak stvara krizu priuštivosti itd. Ekonomski argumenti protiv nejednakosti dobro su artikulirani u kejnzijanskoj ekonomskoj tradiciji, prema kojoj je važno staviti novac u ruke onih koji će ga brzo potrošiti, a to nisu bogataši (npr. Skidelsky, 2011, 4. poglavlje). Iz šire društvene perspektive, empirija pokazuje da je niža razina nejednakosti (veća razina jednakosti) povezana s boljim uspjehom na nizu važnih indikatora kao što su društveno povjerenje, stopa kriminala, ljudsko zdravlje, ženska prava, obrazovni uspjeh te zloupotreba droga (Pickett i Wilkinson, 2010).

Iz političke perspektive vidi se da nejednakost znači prevelik politički utjecaj bogatih na politički proces, tako da postojeće liberalno-demokratske procedure poput izbora gube smisao. Iz moralne perspektive, teško je opravdati postojeće visoke razlike u dohocima, u omjerima kao što su 20 : 1, 50 : 1 ili više, kolike god razlike bile među ljudima u njihovoj produktivnosti, vještinama, obrazovanju ili inteligenciji. Slično vrijedi i za visoke razlike u bogatstvu, koje su najčešće dobivene nasljedstvom, a ne izravnom zaslugom. Riječima Johna Rawlsa (1971), ukoliko bismo birali tip društva iza "vela neznanja", tako da ne znamo hoćemo li biti bogati ili siromašni, najvjerojatnije bismo izabrali društvo s visokom razinom jednakosti.

Ekološki argumenti protiv nejednakosti također su prilično uvjerljivi. U značajnoj mjeri, problem klimatskih promjena i problem nejednakosti se preklapaju. To znači da rješavanje problema klimatskih promjena i devastacije prirode neće biti moguće ako se u isto vrijeme ne adresira i problem nejednakosti. Graf 2 prikazuje podatke o proizvodnji ugljičnih emisija tako što se uspoređuju tri grupe u dohodovnoj distribuciji: 50 posto s najmanjim dohodcima, srednjih 40 posto distribucije i 10 posto s najvišim dohodcima. Ovi su podaci prikazani po regijama: Europa, istočna Azija, južna i jugoistočna Azija, Sjeverna Amerika, Latinska Amerika, Bliski istok i sjeverna Afrika, Rusija i središnja Azija te subsaharska Afrika (Chancel *et al*., 2022, str. 19). Kao što se može vidjeti, 10 posto ljudi s najvišim dohocima odgovorno je za više ugljičnih emisija nego donjih 90 posto dohodovne distribucije, u svim regijama svijeta. Međutim, važne su i regionalne razlike. Za najveći udio ugljičnih emisija odgovorni su najbogatiji pojedinci iz najbogatijih regija, primarno iz Sjeverne Amerike.

Pojedinci koji se nalaze u donjem dijelu distribucije su unutar okvira koji je predviđen Pariškim sporazumom iz 2016., po kojem bi globalni rast prosječne temperature trebalo zaustaviti na 1,5 Celzijevih stupnjeva iznad predindustrijskog razdoblja. To pogotovo vrijedi za donjih 50 posto dohodovne distribucije u subsahar-

Graf 2. Nejednakost i ugljične emisije po regijama

Napomena: Osobni ugljični otisak uključuje emisije od potrošnje unutar zemlje, javnih i privatnih investicija te uvezenog i izvezenog ugljika koji je dio proizvoda i usluga kojima se trguje s ostatkom svijeta. Modeli se temelje na sistematskom kombiniranju poreznih podataka, anketa i tablica *inputa* i *outputa*.

Izvor: Chancel *et al*. (2022, str. 19).

skoj Africi, Latinskoj Americi te južnoj i jugoistočnoj Aziji. Za Europu to ne vrijedi, premda bi donjih 50 posto distribucije bilo unutar granica, ukoliko bi se zagrijavanje planeta zaustavilo na 2 Celzijeva stupnja iznad predindustrijskog razdoblja (*ibid*., str. 123). U svakom slučaju, problem ugljičnih emisija nije primarno problem velikog broja stanovnika na planetu, već problem nejednakosti u upotrebi energije i zemljinih resursa.[3] Problem broja stanovnika postavio bi se tek kada bi se posto-

[3] Na svijetu je početkom 19. stoljeća, tj. na samom početku industrijske revolucije, bilo oko milijardu stanovnika. Broj od 8 milijardi je dosegnut 2022. Krivulja prati logiku geometrijskog

jeći stil života i obrazac ponašanja bogatih pokušao proširiti na veći postotak ljudi. To ne bi bilo moguće bez katastrofalnih posljedica. Već na ovoj razini, premda je riječ o uskoj skupini ljudi, ta je razina iskorištavanja energije i materijalnih resursa neodrživa. Najbogatijih 1 posto ljudi na planetu u prvih je deset dana siječnja 2026. sagorjelo svoju kvotu ugljika za čitavu 2026., ukoliko bi se ravnali po dostupnom "ugljičnom budžetu" temeljenom na obavezama dogovorenima Pariškim sporazumom (Wilkins, 2026a).

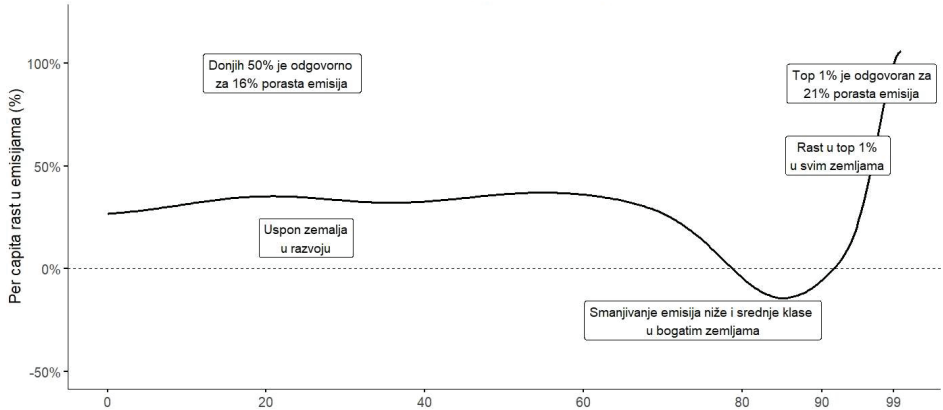
Drugim riječima, klimatska politika mora ciljati najbogatije grupe jer je ondje problem najveći. To znači da mjere poput oporezivanja fosilnih goriva, koje disproporcionalno pogađaju siromašnije, nisu najbolji put naprijed. Kao što se pokazalo na primjeru francuskog pokušaja oporezivanja fosilnih goriva iz 2018., takav će pristup dovesti do reakcije pogođenih skupina koje su u Francuskoj dobile naziv "žuti prsluci" (Jetten *et al*., 2020; Martin i Islar, 2021). Takvi porezi regresivni su po svojoj prirodi jer više opterećuju one s manjim dohotkom, a ne utječu na ponašanje onih s višim dohotkom. Zaključak koji se nameće nakon te političke epizode jest da bilo kakva klimatska politika treba biti praćena i ekonomskom redistribucijom da bi bila popularna i legitimna kod većine stanovništva.

Potrebno je mijenjati obrasce ponašanja svih skupina, ali pogotovo onih najbogatijih kod kojih je upotreba energije najviša. Gledajući globalno, najbogatija desetina ljudi odgovorna je za oko 50 posto svih ugljičnih emisija. Emisije jedan posto najbogatijih znatno su porasle od 1990. Jedan posto najbogatijih 2019. bilo je odgovorno za oko 110 tona ugljika po osobi, dok je 40 posto srednjih bilo odgovorno za 31 tonu ugljičnog dioksida po osobi, a donjih 50 posto za 1,6 tona po osobi (Chancel *et al*., 2022, str. 122-123). Drugim riječima, globalna elita iskorištava sve više Zemljinih resursa i materijala te dovodi čitav planet u opasnost.

U istom razdoblju, od 1990., niža i srednja klasa u bogatim su zemljama čak smanjile svoje emisije, kao što pokazuje Graf 3. Riječ je o nižim i srednjim grupama dohodovne distribucije u bogatim zemljama, skupinama koje se u globalnoj distribuciji nalaze između 80. i 95. percentila. Kao što pokazuje Graf 3, emisije donjih 50 posto stanovništva su porasle. Tu je prije svega riječ o zemljama u razvoju kao što su Kina i Indija, koje su u danom razdoblju doživjele znatan ekonomski rast. Najveći porast, doduše, jest kod onih najbogatijih (*ibid*., str. 124). Ovaj je graf veoma sličan poznatom "slonu" Branka Milanovića, koji pokazuje relativni rast u dohotku za slično razdoblje (Milanović, 2016, str. 9; BBC, 2016). Njegov graf također pokazuje napredak za nove srednje klase u zemljama u razvoju, stagnaciju za obične ljude

rasta. Stopa rasta počela se smanjivati u drugoj polovici dvadesetog stoljeća, otprilike 1970-ih. Međutim, stopa promjene i dalje je veća od nule. S ovom dinamikom, svjetska bi se populacija stabilizirala oko 2100. na otprilike 10 milijardi (UN, 2024).

Graf 3. Nejednakost u ugljičnim emisijama, 1990-2019.

Napomena: Osobni ugljični otisci uključuju emisije iz potrošnje u zemlji, javnih i privatnih ulaganja, kao i uvoza i izvoza ugljika iz roba i usluga kojima se trguje s ostatkom svijeta. Modelirane procjene temelje se na sustavnoj kombinaciji poreznih podataka, anketa i tablica *inputa* i *outputa*.
Izvor: Chancel *et al*. (2022, str. 124).

u bogatim zemljama te velik rast za globalno najbogatije. Graf 3 prati te trendove, što nam govori da je porast dohotka usko povezan s upotrebom energije.

Međutim, značajnija se redistribucija sustavno zaobilazi tako što se i dalje nudi uhodano političko obećanje dvadesetog stoljeća: ekonomski rast. Sve dok postoji ekonomski rast, političke elite mogu tvrditi da će svim skupinama u društvu biti bolje. Porast nejednakosti pak govori da to nije slučaj: samo je nekima bolje. Također, jasno je da redistribucija ekonomskih resursa, na primjer kroz porezne promjene, nije jedini tip redistribucije koji je postojećim društvima potreban. Promjene u poreznim aranžmanima važne su i potrebne, ali one same po sebi ne utječu na postojeću političko-ekonomsku strukturu. Prema tome, ako se otvori pitanje porezne redistribucije, ujedno se otvara i pitanje redistribucije političke moći. Takve promjene koje bi išle u smjeru širenja demokracije i na privredu te na konceptualizacije novih oblika javnog vlasništva i kontrole nad najvažnijim investicijama neće biti moguće sve dok se političko odlučivanje odvija unutar dobro utvrđenih granica postojećeg liberalno-demokratskog i kapitalističkog okvira.[4]

[4] Da pitanje nejednakosti i klimatskih poremećaja treba rješavati zajedno jest jedna od temeljnih teza ekosocijalizma, ali iste poruke dolaze i iz drugih izvora. Primjerice, papa Lav XIV. na sličan način tematizira probleme ekonomske pravde, siromaštva i budućnosti planeta (Lav XIV., 2025; Campisi, 2025).

Teza 3: Privatni kapital ne može dovoljno brzo izvesti prelazak na obnovljive izvore

Obrasci ponašanja koji su formirani u dvadesetom stoljeću, posebno nakon Drugog svjetskog rata, mogli su funkcionirati na relativno zadovoljavajući način, omogućavajući barem jednom dijelu svjetske populacije na bogatom sjeveru da dosegne visoku i stalno rastuću razinu materijalnog komfora sve dok su bila zadovoljena dva uvjeta: (1) dok god je postojala dovoljno velika zaliha lako dostupnih i energetski veoma gustih fosilnih goriva i (2) dok su prirodni sustavi, koji su opisani u uvodu, funkcionirali na stabilan i predvidljiv način. Ni prvu ni drugu pretpostavku više ne možemo uzeti zdravo za gotovo.

Mjera koja se često koristi za problem isplativosti ekstrakcije fosilnih goriva jest "energetski povrat na investiciju". Ta mjera nam kaže koliko se jedinica nove energije dobije po jedinici uložene energije. Za američke je zalihe nafte 1930. taj omjer bio oko 100 : 1. Već sedamdesetih godina on pada na 30 : 1, a poslije 2000. pada na između 10 i 20 naprema 1 (Hall *et al*., 2009; Hall, 2017). To je raspon koji vrijedi i za prirodni plin. Obnovljivi izvori energije nemaju tako visok EPNI kao što je nafta nekada imala. Za vjetar je omjer između 20 i 40 naprema 1, a solarna (fotonaponska) energija ima nešto niži EPNI. To znači da su obnovljivi izvori energije danas otprilike na razini na kojoj su i fosilni, ali ni blizu onog što su fosilni izvori nekada omogućavali. To je bila jednokratna energetska "subvencija" koja stoji iza glavnih kontura dvadesetog stoljeća: jeftina i obilna energija omogućila je pobjedu saveznika u Drugom svjetskom ratu, nastanak svjetskog poretka kojim je upravljao SAD[5], brz ekonomski rast u velikom broju zemalja nakon 1945. te nastanak mehanizirane poljoprivrede koja je uspijevala prehraniti velik i rastući broj ljudi (makar uz postupnu degradaciju tla zbog monokulture i upotrebe umjetnog gnojiva). Moguće je da će obnovljivi izvori tehnološki napredovati te njihov razvoj i široku implementaciju treba poticati (McKibben, 2025). Ipak, ne treba očekivati da će biti moguće jednostavno zamijeniti svu fosilnu energiju obnovljivom energijom i nastaviti "po starom", s jednakim obrascem potrošnje i s istim ciljem kontinuiranog rasta.

Međutim, upravo je to nada koja leži iza agende koja promovira "zeleni ekonomski rast" (npr. Chomsky i Pollin, 2023). Više je problema s takvim pristupom. Postoje praktične prepreke koje nisu lako premostive. Najprije, fosilni izvori potrebni su ne samo za proizvodnju goriva već i za proizvodnju asfalta, plastike, boje, gume, medicinskih aparata i brojnih drugih proizvoda. Ti su nam proizvodi nužni, pa će nam biti potrebni i fosilni izvori. Zatim, postojeća industrijska, prometna i poljo-

[5] Američka vojska proizvodi više ugljičnih emisija nego ijedna druga institucija i više nego zemlje kao što su Švedska ili Mađarska (Asher, 2025).

privredna infrastruktura ovisi o fosilnim gorivima i nije lako zamisliti kako bi se ona zamijenila električnom energijom koju generiraju obnovljivi izvori. Opskrba gotovo svih kućanstava na svijetu ovisi o kamionima, a oni su optimizirani za upotrebu dizela (Friedemann, 2016). To vrijedi i za traktore i kombajne. Osim toga, postojeći poljoprivredni sustavi ovise o širokoj upotrebi mineralnih gnojiva, a za njihovu je proizvodnju potreban prirodni plin. Poljoprivreda bez mineralnih gnojiva i fosilnih goriva moguća je i poželjna, potencijalno je i bolja od industrijske, ali zahtijeva više ljudskog rada nego što je trenutno slučaj. Društva se mogu okrenuti takvoj poljoprivredi, ali iskustvo nam govori da će se to dogoditi tek u kontekstu velike krize, kao što je Kuba morala učiniti nakon što je početkom devedesetih godina nestao Sovjetski Savez, njezin glavni izvor fosilnih goriva (McKibben, 2007, 2. poglavlje).

Također, proizvodnja solarnih panela zahtijeva veliku količinu silicija, bakra, srebra i aluminija. Proizvodnja baterija pak zahtijeva litij, kobalt ili mangan.[6] Ti materijali nisu beskonačno dostupni, a njihova ekstrakcija je skupa, zahtijeva fosilna goriva te za sobom ostavlja ekološki uništena područja.[7] Sve nam to govori da jednostavna promjena nije moguća. Takvo "ozelenjivanje" ili "zelena tranzicija" značilo bi neviđenu ekološku devastaciju, prije svega u siromašnim zemljama, kako bi bogate zemlje postale zelenije. Prema tome, rješenje nije u tome da se fosilna goriva tek zamijene obnovljivima, a da se ne mijenja ništa drugo u postojećem sustavu visoke ekstrakcije, visoke potrošnje i visoke koncentracije koristi. Obnovljive izvore energije treba uvoditi umjesto fosilnih, ali to treba biti praćeno drugim političkim, društvenim i kulturnim promjenama u kojima bi se svi, a pogotovo bogati pojedinci i bogate zemlje, okrenuli ka smanjivanju svoje potrošnje energije i zemljinih materijala. To znači napuštanje ideje ekonomskog rasta jer je korelacija između ekonomskog rasta i upotrebe energije izrazito snažna (Stjepanović, 2018).

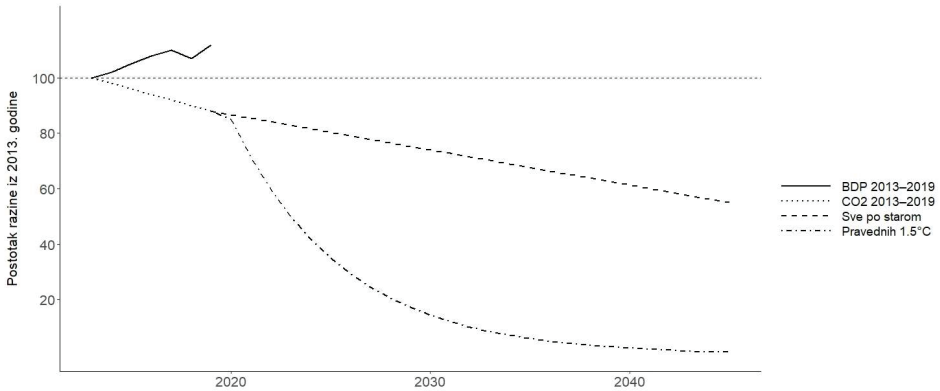
Međutim, agenda koja promovira zeleni ekonomski rast ne uvažava te realnosti. Umjesto toga, prihvaća se tehnokratski i apolitični pristup promjenama. Na tehnologiju se gleda kao na spasonosno rješenje, a politički, društveni i kulturni aspekti krize se ne problematiziraju.[8] Ključni argument jest taj da je moguće odvojiti

[6] Moguće je proizvesti baterije od drugih materijala, koji bi bili lakše dostupni, ali prema postojećoj tehnologiji litij je najbolji resurs za baterije (Lee, 2024).

[7] Ovi problemi već pogađaju zemlje u susjedstvu, primjerice BiH i Srbiju (Djukanović, u objavi; Hromadžić, 2024).

[8] Zagovaratelji ekosocijalizma ili odrasta nisu nužno protiv tehnologije. Dapače, tehnologija je dobrodošla ukoliko na ekološki održiv način promiče ciljeve ljudskog zadovoljstva, solidarnosti i konvivijalnosti (Kostakis, 2040). "Malo je lijepo": to je moto koji je popularizirao još E. F. Schumacher za vrijeme prvih naftnih kriza (Schumacher, 1973). Tehnologija treba biti po mjeri čovjeka, takva da omogućava rad (umjesto da ga se zamjenjuje strojevima), ali taj bi rad trebao biti zanimljiv i poticajan.

Graf 4. Je li razdvajanje (*decoupling*) realno?

Napomena: BDP i emisije ugljikovog dioksida su indeksi (2013 = 100). Putanja "Sve po starom" podrazumijeva kontinuirano i postepeno smanjivanje. Putanja "Pravednih 1,5ºC" podrazumijeva brzo smanjivanje emisija.

Izvor: Graf 2 u Vogel i Hickel (2023), 11 bogatih zemalja, ponderirano za broj stanovnika.

ekonomski rast od upotrebe energije. Takvo razdvajanje (engl. *decoupling*) trebalo bi se dogoditi kako se implementiraju investicije u obnovljive energije. Drugim riječima, ako se okrenemo obnovljivim izvorima, mogli bismo nastaviti s ekonomskim rastom. Nositelj takvih investicija obično su privatne kompanije, s time da država pomaže na razne neizravne načine, na primjer kroz porezne olakšice, kao u slučaju administracije bivšega američkog predsjednika Joea Bidena (tzv. *Inflation Reduction Act*). Dakle, postavlja se pitanje je li privatnom kapitalu u interesu nositi tu tranziciju i koliko je brzo može izvesti?

Kao što pokazuje Graf 4, do sada se "razdvajanje" pokazalo presporim (Vogel i Hickel, 2023, Graf 2). Graf prikazuje ponderirane podatke za 11 bogatih zemalja (Australija, Austrija, Belgija, Danska, Francuska, Kanada, Luksemburg, Nizozemska, Njemačka, Švedska, Velika Britanija). Da bi se rast emisija ograničio na ono što je dogovoreno Pariškim sporazumom, potrebno je poduzeti mnogo snažnije napore od onoga što je dosad bio slučaj. I druge analize upućuju na zaključak da je "razdvajanje" ili presporo ili da se uopće ne događa (Wiedenhofer *et al*., 2020; Vaden *et al*., 2020). Kao što kažu autori jedne takve studije: "Zaključak je nedvosmisleno jasan i otrežnjavajući: ne samo da nema dokaza o razdvajanju ekonomskog rasta od ekoloških pritisaka na razini koja bi bila blizu onoga što je potrebno da se suočimo s klimatskim krahom nego, što je još važnije, nije vjerojatno da će se takvo razdvajanje dogoditi u budućnosti" (Parrique *et al*., 2019, str. 3). Također valja

primijetiti da su neke velike privatne kompanije kao što su BlackRock i British Petroleum nedavno odustale od svojih ranijih "zelenih" planova (Kerber, 2025; Ambrose, 2025). Privatnom kapitalu tranzicija na obnovljive izvore nije u interesu i ne treba od njega očekivati da će poduzeti potrebne napore.[9]

Kina pokazuje da tempo promjene može biti mnogo brži kada je investicijski napor pod kontrolom države. Iz te perspektive, kineski političko-ekonomski sustav ima značajne prednosti. U Kini su javne investicije oko 16 posto BDP-a, a u SAD-u oko 4 posto. U Kini je registrirano 109 firmi koje se nalaze na popisu najvećih, tzv. Fortune Global 500, ali samo 15 posto njih je u privatnom vlasništvu (Roberts, 2022a, str. 31). Kineske državne kompanije kontroliraju imovinu vrijednu oko 167 posto kineskog BDP-a, dok je u bogatim kapitalističkim zemljama to manje od 60 posto (Roberts 2022b, str. 188). Veća državna kontrola nad investicijama omogućava Kini da financira velike pothvate koji u kapitalističkim zemljama nisu mogući jer ne bi bili dovoljno profitabilni privatnom kapitalu. Veliki napori uloženi u stvaranje nove infrastrukture za obnovljive izvore dobar su primjer. Kada je riječ o suncu i vjetru, na Kinu otpada čak 64 posto svjetske energetske infrastrukture, premda Kina ima oko 17 posto svjetskog stanovništva. Stopa rasta solarne energije u Kini je od 2020. do 2024. iznosila oko 12 posto na godinu, a svjetski prosjek je oko 4 posto (Wilkins, 2026b). Kineski uspjeh u ekspanziji solarne energije govori da je europsko i američko oslanjanje na privatni kapital lošije rješenje. To ne znači da je striktna državna kontrola jedina mogućnost, ali neki oblici javnog vlasništva i javne kontrole jesu potrebni.[10]

Kinesko iskustvo nije isključivo pozitivno niti ga treba idealizirati. Kina je odgovorna za oko trećinu globalnih emisija ugljičnog dioksida, što tu zemlju čini najvećim pojedinačnim zagađivačem. S druge strane, emisije po glavi stanovnika su u Kini niže nego u nekim bogatijim zemljama, primjerice u SAD-u. Najveći je izvor ugljičnih emisija u Kini sagorijevanje ugljena, s oko 79 posto, a treba imati na umu da je ugljen veoma prljav izvor energije. Upotreba tog izvora nastavlja rasti posljednjih godina (IEA, 2026). Problemi se otkrivaju i kada se pobliže promotri razvoj

[9] Profitna stopa u sektoru obnovljivih energetskih izvora je oko 5 do 8 posto, a u sektoru fosilnih goriva iznad 15 posto (Christophers, 2024).

[10] Treba imati na umu da je u najvećem broju zemalja energetski sektor, a pogotovo naftne kompanije, u državnom vlasništvu. Tako su i ruski Gazprom i saudijski Aramco u državnom vlasništvu, što govori da državno vlasništvo samo po sebi nije dovoljan uvjet uspješne tranzicije. Za solarnu bi energiju logičniji bili aranžmani u kojima je vlasništvo u rukama lokalnih ili gradskih vlasti, kako bi sustav bio decentraliziran, a obični građani što više uključeni. Solarna energija doživljava kontinuiran pad cijene, što nije primamljivo privatnom kapitalu, jer smanjuje i profite. Osim toga, sunce nije oskudno (za razliku od fosilnih goriva), što ga čini nekompatibilnim s logikom kapitala. Zato u sektoru obnovljive energije ni ne postoji neki ekvivalent OPEC-u, tj. kartel koji bi kontrolirao ponudu i održavao cijene na razini koja odgovara proizvođačima.

obnovljivih izvora energije. Da bi se razvila tehnologija solarnih panela i baterija za pohranu energije, potrebna je intenzivna rudarska aktivnost koja je najčešće veoma destruktivna. I unutar Kine i izvan nje, kineske su firme odgovorne za velike ekološke štete, zagađenje vode i bolesti životinja, gubitak zemljišta te narušeno ljudsko zdravlje (Chiweshe *et al*., 2026; Shen, 2026). Doduše, ne bi trebalo zaključiti da je kineski pristup zemljama trećeg svijeta jednak pristupu bogatih zemalja globalnog sjevera (Hickel, 2026). Kina je u svojim interakcijama s trećim svijetom vidno manje agresivna. Nažalost, ni u Kini ne postoji značajna politička predanost smanjivanju energetske proizvodnje i potrošnje.

Ipak, kineski uspon do mjesta svjetskog lidera u sektoru obnovljive energije pokazuje nam što se može postići kada glavne investicijske odluke nisu pod kontrolom privatnog kapitala, već država prisiljava i privatne i javne aktere da razmišljaju dugoročno. Recentno kinesko iskustvo samo po sebi ne znači da je "razdvajanje" ondje uspjelo. Konačni ishod je i dalje veoma neizvjestan. Sagledano iz duže vremenske perspektive, uvođenje novih izvora energije obično nije vodilo ka smanjivanju upotrebe starih. Umjesto toga, upotreba novog izvora samo je dodana starim izvorima energije, a upotreba svih izvora i njihov zbroj nastavljaju rasti (New York Times, 2024). Umjesto o razdvajanju ili zamjeni, bilo bi primjerenije govoriti o dodavanju. Ti dugoročni trendovi, u kojima se vidi da tehnološki napredak dovodi do ukupnog porasta upotrebe energije, a ne pada, često se opisuju uz pomoć Jevonsovog paradoksa. Naime, efikasnija upotreba nekog resursa, tj. tehnološki napredak, smanjuje trošak tog resursa, što pak povećava potražnju. Svaka jedinica resursa efikasnije se koristi, ali ukupna upotreba resursa raste jer niža cijena omogućuje povećanu upotrebu kod onih kojima je cijena prije bila previsoka (York, 2006; York i McGee, 2016). Jevons je to primijetio kod upotrebe ugljena u devetnaestom stoljeću. Kontinuirana poboljšanja u iskorištavanju ugljena samo su povećala njegovu ukupnu upotrebu.

Iz naše današnje perspektive to vodi ka zaključku da tehnološki napredak nije dovoljan uvjet za smanjivanje emisija. Imajući tu dinamiku u vidu, "razdvajanje" o kojem se govori neće biti moguće ako je povezano s ciljem kontinuiranog rasta. Međutim, ukoliko se dogodi smanjenje potražnje za energijom, onda je moguće očekivati i da se približimo glavnom cilju o kojem se najviše govori, a to je pad ugljičnih emisija. No nije realno očekivati da će se taj cilj postići oslanjanjem na privatni kapital.

Zaključne napomene

U ovom se radu predstavila ekosocijalistička perspektiva koja daje relativno zaokruženu viziju moguće društvene budućnosti u kontekstu velikih ekoloških promjena. Svijet se trenutno nalazi na raskršću, a postojeći sustavi, bilo energetski, eko-

nomski, politički ili kulturni, nalaze se u krizi. Živimo u kontekstu svakodnevnih loših vijesti, a gotovo sve nove informacije o zdravlju planetarnih prirodnih sustava izuzetno su zabrinjavajuće. Postalo je normalno da brojni ljudi, a pogotovo mladi, žive u stanju trajnog klimatskog straha ili osjećaja jeze (Ambrose, 2020; Wray, 2023). Ekosocijalizam nudi okvir unutar kojeg pojedinci mogu razmišljati o vlastitoj ulozi u borbama i prilagodbama koje slijede, bilo da je riječ o nastavku obrazovanja ili o praktičnom djelovanju i društvenom aktivizmu. Neoliberalizam je dugo sabotirao ili aktivno uništavao sposobnost kolektivnoga ljudskog djelovanja, pa obnova tih kapaciteta neće biti laka.

Naravno, ovoj je perspektivi moguće uputiti i niz kritika. Ovdje se one mogu tek sažeto iznijeti (za neke priloge široj raspravi vidi Huber, 2023; Trainer, 2024; Holgersen, 2025). Već je spomenuta kritika koja ekosocijalističku perspektivu (ili odrast) tumači kao opće osiromašivanje. Ta je kritika neodrživa nakon što se čitatelj pobliže upozna s literaturom. Sigurno je da se traži odustajanje od bezrezervnog i nekritičkog idealiziranja ekonomskog rasta, ali to nije isto što i zagovaranje siromaštva. Ipak, istina jest da termin "odrast" ima određenu vrstu negativnog imidža. I premda je moguće zadobiti javnu podršku na pitanjima zaštite prirode, mnogo je teže osigurati široku podršku za idući korak, a to bi bile značajne promjene u potrošačkim navikama svih ljudi. Također, naglasak na javnim investicijama, širenju javnog sektora ili čak na nekim aspektima planiranja može kod skeptika probuditi stare strahove od središnje kontrole, birokracije ili autoritarizma. Uloga države u svakom je slučaju kontroverzna. O tim problemima valja brinuti te inzistirati na širenju demokracije ondje gdje ona do sada nije prisutna.

Motiv za pisanje ovog rada jest taj da će ga čitatelj ili čitateljica iskoristiti kao odskočnu dasku za daljnje obrazovanje i djelovanje. U tom duhu, vrijedi preporučiti još nekoliko korisnih izvora. U svijetu novih medijskih žanrova valja istaknuti dva korisna *podcasta* o klimi i povezanim temama. To su *Planet Critical* koji uređuje i vodi Rachel Donald i *The Great Simplification* koji uređuje i vodi Nate Hagens. I jedan i drugi veoma su korisni izvori novih referenci, akademskih, aktivističkih i novinarskih resursa te zanimljivih razgovora. Osim toga, valja istaknuti da je za formiranje alternative postojećem *statusu quo* izuzetno važna i književnost. U usporedbi s akademskom literaturom, romani mogu mnogo više napraviti u formulaciji inspirativnih narativa o poželjnoj i nepoželjnoj budućnosti. Pogotovo bih istaknuo roman *The Ministry for the Future* (Robinson, 2020) koji je zanimljiv jer se radnja odvija tek nekoliko godina u budućnosti u odnosu na našu sadašnjicu. Bez da kvarim čitateljima kraj ove knjige, valja je preporučiti jer nam govori kako su naše odluke u današnjici važne.

LITERATURA

Ambrose, J. (2020) "'Hijacked by Anxiety': How Climate Dread is Hindering Climate Action", *Guardian*, 8. listopada. Dostupno na: https://www.theguardian.com/environment/2020/oct/08/anxiety-climate-crisis-trauma-paralysing-effect-psychologists (pristupljeno: 6. ožujka 2026.).

Ambrose, J. (2025) "Why Has BP Pulled the Plug on its Green Ambitions?", *Guardian*, 26. veljače. Dostupno na: https://www.theguardian.com/business/2025/feb/26/why-has-bp-pulled-the-plug-on-its-green-ambitions (pristupljeno: 13. veljače 2026.).

Ančić, B., Puđak, J. i Domazet, M. (2016) "Vidimo li klimatske promjene u Hrvatskoj? Istraživanje stavova o nekim od aspekata klimatskih promjena u hrvatskom društvu", *Hrvatski meteorološki časopis*, 51, str. 27-45.

Ančić, B., Puđak, J., Domazet, M. i Cik, T. (2025) "Rethinking Socio-Ecological Resilience: Lessons from the COVID-19 and the Degrowth Donut Model", *Sociologija i prostor*, 233 (2), str. 313-339.

Asher, A. (2025) "The US Military is Destroying the Planet Beyond Imagination", *Jacobin*, 28. listopada. Dostupno na: https://jacobin.com/2025/10/us-military-climate-crisis-documentary (pristupljeno: 16. veljače 2026.).

BBC (2016) "Globalisation: Where on the Elephant Curve are you?", *BBC*, 5. listopada. Dostupno na: https://www.bbc.com/news/business-37542494 (pristupljeno: 9. veljače 2026.).

Campisi, T. (2025) *Vatican News*, 28. srpnja. Dostupno na: https://www.vaticannews.va/en/pope/news/2025-07/pope-leo-xiv-message-environment-clameurs-rally-in-jambville.html (pristupljeno: 9. veljače 2026.).

Chancel, L., Piketty, T., Saez, E. i Zucman, G. (2022) "World Inequality Report 2022", *World Inequality Lab*. Dostupno na: https://wir2022.wid.world/www-site/uploads/2021/12/WorldInequalityReport2022_Full_Report.pdf (pristupljeno: 2. veljače 2026.).

Chiweshe, M. K., Karuma, P. G. i Bhatasara, S. (2026) "Chinese Extractivism, Land Dispossession, and Displacements in Zimbabwe", *Cogent Social Sciences*, 12 (1), str. 1-16. https://doi.org/10.1080/23311886.2026.2664898

Chomsky, N. i Pollin, R. (2023) *Klimatska kriza i globalni Zeleni New Deal: Politička ekonomija spašavanja planeta*. Zagreb: Naklada Ljevak.

Christophers, B. (2024) "We are Taking a Devastating Risk with the Green Energy Sector – One that Might Cost us our Future", *Guardian*, 27. veljače. Dostupno na: https://www.theguardian.com/commentisfree/2024/feb/27/climate-crisis-private-sector-government-investment (pristupljeno: 13. veljače 2026.).

Collins, R. M. (2002) *More: The Politcs of Economic Growth in Postwar America*. Oxford: Oxford University Press.

D'Alisa, G. (2021) "Ecosocialism Versus Degrowth: A False Dilemma", Undisciplined Environments. Dostupno na: https://undisciplinedenvironments.org/2021/02/09/ecosocialism-versus-degrowth-a-false-dilemma/ (pristupljeno: 16. srpnja 2026.).

D'Alisa, G., Demaria, F. i Kallis, G. (2016) *Odrast: pojmovnik za novu eru*. Zaprešić: Fraktura i Institut za političku ekologiju.

Djukanović, N. (u objavi) "How Does an Extractivist Frontier Come into Being? The Case of Lithium Mining in Serbia", *East European Politics and Societies*.

Domazet, M. i Cik, T. (2023) "Model krafne: Okvir procjene društvenog utjecaja niskougljične tranzicije na primjeru četiri grada u Hrvatskoj", *Socijalna ekologija*, 32 (3), str. 193-225.

Friedemann, A. (2016) *When Trucks Stop Running: Energy and the Future of Transportation*. Cham: Springer.

Georgescu-Roegen, N. (1971) *The Entropy Law and the Economic Process*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

Hall, C. A. S. (2017) *Energy Return on Investment: A Unifying Principle for Biology, Economics, and Sustanability*. Cham: Springer.

Hall, C. A. S., Balogh, S. i Murphy, D. J. R. (2009) "What is the Minimum EROI that a Sustainable Society Must have?", *Energies*, 2 (1), str. 25-47.

Henjak, A., Munta, M. i Kekez Koštro, A. (2022) Public Opinion Survey on the Energy Transition, Sustainable Development, Waste Management and Environmental Protection in Croatia. Baza podataka, ESF Projekti SUSTINEO i JEDRO. Dostupno na: https://www.mariomunta.eu/open-data (pristupljeno: 25. veljače 2026.).

Hickel, J. (2022) *Less is More: How Degrowth Will Save the World*. Dublin: Penguin Random House.

Hickel, J. (2026) "Is China Doing 'Colonialism' in Africa?", *Substack*. Dostupno na: https://jasonhickel.substack.com/p/is-china-doing-colonialism-in-africa (pristupljeno: 16. srpnja 2026.).

Holgersen, S. (2025) "Growth or Degrowth? Ecosocialism Confronts a False Dichotomy", *Climate & Capitalism*, 25. ožujka. Dostupno na: https://climateandcapitalism.com/2025/03/25/growth-or-degrowth-ecosocialism-challenges-a-false-dichotomy/ (pristupljeno: 18. srpnja 2026.).

Hromadžić, A. (2024) *Riverine Citizenship: A Bosnian City in Love with the River*. Budimpešta: CEU press.

Huber, M. (2023) "Five Theses on Degrowth and Ecosocialism", *Medium*, 2. prosinca. Dostupno na: https://medium.com/@Matthuber78/five-theses-on-degrowth-and-ecosocialism-c8b3cb6c2e30 (pristupljeno: 18. srpnja 2026.).

IEA (2026) China, International Energy Agency. Dostupno na: https://www.iea.org/countries/china/emissions (pristupljeno: 16. srpnja 2026.).

Institut za političku ekologiju (2026) Institut za političku ekologiju. Dostupno na: https://ipe.hr/ (pristupljeno: 28. veljače 2026.).

Jetten, J., Mols, F. i Selvanathan, H. P. (2020) "How Economic Inequality Fuels the Rise and Persistence of the Yellow Vest Movement", *International Review of Social Psychology*, 33 (1), str. 1-12.

Ježovita, J, i Vrselja, I. (2024) "Percepcija rizika od klimatskih promjena kod hrvatskih građana", *Socijalna ekologija*, 33 (3), str. 213-233.

Kallis, G. (2026) "What's Wrong with Degrowth? Nothing.", Degrowth.info. Dostupno na: https://degrowth.info/en/blog/what-s-wrong-with-degrowth-nothing (pristupljeno: 16. srpnja 2026.).

Keen, S. (2019) "'4°C of Global Warming is Optimal' – Even Nobel Prize Winners are Getting Things Catastrophically Wrong", *Brave New Europe*, 15. studenog. Dostupno na: https://braveneweurope.com/steven-keen-4c-of-global-warming-is-optimal-even-nobel-prize-winners-are-getting-things-catastrophically-wrong (pristupljeno: 25. veljače 2025.).

Keen, S. (2023) "Putting Energy Back Into Economics", *Real-world Economics Review*, 106, str. 64-77.

Kerber, R. (2025) "BlackRock Quits Climate Group as Wall Street Lowers Environmental Profile", *Reuters*, 10. siječnja. Dostupno na: https://www.reuters.com/sustainability/blackrock-quits-climate-group-wall-streets-latest-environmental-step-back-2025-01-09/ (pristupljeno: 13. veljače 2026.).

Kostakis, V. (2024) "What Technology for Degrowth?", Degrowth.info. Dostupno na: https://degrowth.info/en/blog/what-technology-for-degrowth (pristupljeno: 21. srpnja 2026.).

Krpan, D., Basso, F., Hickel, J. E. i Kallis, G. (2025) "Assessing Public Support for Degrowth: Survey Based Experimental and Predictive studies", *Lancet Planet Health*, 9, str. 1-12.

Lav XIV. (2025) "Dilexi te", *Vatikan*. Dostupno na: https://www.vatican.va/content/leo-xiv/en/apost_exhortations/documents/20251004-dilexi-te.html (pristupljeno: 9. veljače 2026.).

Lee, C. (2024) "We Rely Heavily on Lithium Batteries – But There's A Growing Array of Alternatives", *BBC*, 20. ožujka. Dostupno na: https://www.bbc.com/future/article/20240319-the-most-sustainable-alternatives-to-lithium-batteries (pristupljeno: 17. veljače 2026.).

Liegey, V., Nelson, A. i Leahy, T. (2025) "Debating Degrowth: A Response to Jason Hickel", Degrowth.info. Dostupno na: https://degrowth.info/en/blog/debating-degrowth-a-response-to-jason-hickel (pristupljeno: 18. srpnja 2026.).

Maglić, M., Pavlović, T. i Franc, R. (2022) "Mladi i klimatske promjene: osviještenost i namjere ponašanja", *Sociologija i prostor*, 225 (3), str. 489-509.

Martin, M, i Islar, M. (2021) "The 'End of the World' vs. the 'End of the Month': Understanding Social Resistance to Sustainability Transition Agendas, a Lesson from the Yellow Vests in France", *Sustainability Science*, 16 (2), str. 601-614.

McKibben, B. (2007) *Deep Economy: Economics as if the World Mattered*. Oxford: Oneworld publications.

McKibben, B. (2025) *Here Comes the Sun: A Last Chance for the Climate and a Fresh Chance for Civilization*. New York: Norton.

Meadows, D. H., Meadows, D. L., Randers, J. i Behrens III, W. W. (1974) *Granice rasta: izvještaj istraživačke skupine MIT za nacrt Rimskog kluba o dilemama čovječanstva*. Zagreb: Stvarnost.

Milanović, B. (2016) *Globalna nejednakost: Novi pristup za doba globalizacije*. Novi Sad: Akademska knjiga.

Milanović, B. (2017) "The Illusion of 'Degrowth' in a Poor and Unequal World", Global Inequality. Dostupno na: https://glineq.blogspot.com/2017/11/the-illusion-of-degrowth-in-poor-and.html (pristupljeno: 17. srpnja 2026.).

Milanović, B. (2023) *Visions of Inequality: From the French Revolution to the End of the Cold War*. Cambridge, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press.

Motzer, J. (2022) "Environmental Ethics: Human-Nature Dualism of the Anthropocene", *The Emerald Review*. Dostupno na: https://emeraldreview.com/2022/10/environmental-ethics-human-nature-dualism-of-the-anthropocene/ (pristupljeno: 5. veljače 2026.).

New York Times (2024) "What is Going on in this Graph?", *New York Times*, 28. ožujka. Dostupno na: https://www.nytimes.com/2024/03/28/learning/whats-going-on-in-this-graph-april-10-2024.html (pristupljeno: 17. veljače 2026.).

Nordhaus, W. (1991) "To Slow or Not to Slow: The Economics of the Greenhouse Effects", *The Economic Journal*, 101 (407), str. 920-937.

Parrique, T., Barth, J., Briens, F., Kerschner, C., Kraus-Polk, A., Kuokkanen, A. i Spangenberg, J. H. (2019) "Decoupling Debunked: Evidence and Arguments Against Green Growth as a Sole Strategy for Sustainability", *European Environment Bureau*. Dostupno na: https://eeb.org/en/library/decoupling-debunked/ (pristupljeno: 25. veljače 2026.).

Pickett, K. i Wilkinson, R. G. (2010) *The Spirit Level: Why Greater Equality Makes Societies Stronger*. New York: Bloomsbury Press.

Piketty, T. (2014) *Kapital u 21. stoljeću*. Zagreb: Profil.

Rawls, J. (1971) *A Theory of Justice*. Cambridge, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press.

Raworth, K. (2018) *Doughnut Economics: Seven Ways to Think like a Twenty-First Century Economist*. London: Random House.

Roberts, M. (2022a) "China: A Socialist Model of Development?", *Belt and Road Initiative Quarterly*, 3 (2), str. 24-45.

Roberts, M. (2022b) "China as a Transitional Economy to Socialism?", *Journal of Global Faultlines*, 9 (2), str. 189-197.

Robinson, K. S. (2020) *The Ministry for the Future*. London: Orbit.

Saito, K. (2024) *Slow Down: The Degrowth Manifesto*. New York: Astra House.

Schumacher, E. F. (1973) *Small is Beautiful: Economics as if People Mattered*. London: Blond & Briggs.

Shen, W. (2026) "Chinese Investments in the Democratic Republic of Congo's Critical Minerals Sector: Adapting to the Emerging Neo-Ectractivism Strategy", *The Extractive Industries and Society*, 27. https://doi.org/10.1016/j.exis.2026.101934

Skidelsky, R. (2011) *Keynes: Povratak velikana*. Zagreb: Algoritam.

Smil, V. (2017) *Energy and Civilization: A History*. Cambridge, Massachusetts i London: MIT Press.

Smith Taylor, T. i O'Hara, S. (2026) "GDP Alternatives Revisited: A Systematic Review and Thematic Analysis of Barriers to the Adoption of Alternative Measures of Economic Progress", *Ecological Economics*, 245.

Solow, R. (1974) "The Economics of Resources or the Resources of Economics", *The American Economic Review*, 64 (2), str. 1-14.

Spangenberg, J. H. (2022) "Only Radical is Raslistic Now: International Carbon Rationing in a Climate Emergency", *Sustainable Europe Research Institute*. Dostupno na: https://seri.de/397/only-radical-is-realistic-now-international-carbon-rationing-in-a-climate-emergency (pristupljeno: 4. veljače 2026.).

Stjepanović, S. (2018) "Relationship Between Energy Consumption and Economic Growth in 30 Countries in Europe – Panel", *Ekonomski pregled*, 69 (1), str. 43-57.

Stockholm Resilience Centre (2025) "Planetary Boundaries", *Stockholm Resilience Centre*. Dostupno na: https://www.stockholmresilience.org/research/planetary-boundaries.html (pristupljeno: 4. veljače 2025.).

Trainer, T. (2024) "A (Friendly) Critique of the Degrowth Movement", *Medium*, 20. ožujka. Dostupno na: https://medium.com/postgrowth/a-friendly-critique-of-the-degrowth-movement-f0bd2297072d (pristupljeno: 18. srpnja 2026.).

UN (2024) "World Population Prospects 2024", *UN Department of Economic and Social affairs – Population division*. Dostupno na: https://population.un.org/wpp/publications (pristupljeno: 16. veljače 2024.).

Vaden, T., Lähde, V., Majava, A., Järvensivu, P., Toivanen, T., Hakala, E. i Eronen, J. T. (2020) "Decoupling for Ecological Sustainability: A Categorisation and Review of Research Literature", *Environmental Science and Policy*, 112, str. 236-244.

Vogel, J. i Hickel, J. E. (2023) "Is Green Growth Happening? An Empirical Analysis of Achieved Versus Paris-Compliant CO2–GDP Decoupling in High-Income Countries", *The Lancet*, 7 (9), str. E759-E769.

Wiedenhofer, D., Virag, D., Kalt, G., Plank, B., Streeck, J., Pichler, M., Mayer, A., Krausmann, F., Brockway, P., Schaffartzik, A., Fishman, T., Hausknost, D., Leon-Gruchalski, B., Sousa, T., Creutzig, F. i Haberl, H. (2020) "A Systematic Review of the Evidence of Decoupling of GDP, Resource Use and GHG Emission, Part I: Bibliometric and Conceptual Mapping", *Environmental Letters*, 15 (6), str. 1-15.

Wilkins, J. (2026a) "The Richest 1 Percent Burned Their Entire Share of Carbon for the Year in Just 10 Days", *Futurism*, 13. siječnja. Dostupno na: https://futurism.com/science-energy/one-percent-carbon-emissions (pristupljeno: 2. veljače 2026.).

Wilkins, J. (2026b) "The Amount of New Solar Power Production Capacity China is Manufacturing is Legitimately Mind-Blowing", *Futurism*, 31. siječnja. Dostupno na: https://futurism.com/science-energy/solar-energy-china-production (pristupljeno: 15. veljače 2026.).

Wray, B. (2023) *Generation Dread: Finding Purpose in an Age of Climate Crisis*. New York. The Experiment LLC.

York, R. (2006) "Ecological Paradoxes: William Stanley Jevons and the Paperless Office", *Human Ecology Review*, 13 (2), str. 143-147.

York, R. i McGee, J. A. (2016) "Understanding the Jevons Paradox", *Environmental Sociology*, 2 (1), str. 77-87.

Marko Grdešić

ECOSOCIALISM IN THREE SIMPLE THESES

Summary

This paper provides an overview of ecosocialism. This view of the multiple and intertwined crises facing the world is based on a rejection of economic growth as the primary imperative of societies. Instead, ecosocialism advocates a slower "metabolism" which would be in harmony with the natural processes of the planet that make life possible for both humans and other living beings. Ecosocialism offers a relatively well-rounded utopia that includes, in addition to the energy transition, more redistribution, democracy and decentralization, more social security, free time, solidarity, common goods, as well as more organic and local agriculture. The paper is based on three relatively simple theses that give insight into the ecosocialist perspective: (1) that, compared to alternatives, ecosocialism offers a more attractive vision of the future

society; (2) that inequality and the climate crisis are problems that need to be solved together, and (3) that private capital cannot make the transition to renewable energy sources fast enough.

Keywords: Ecosocialism, Degrowth, Political Economy, Capitalism, Neoliberalism

Marko Grdešić, izvanredni profesor, Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti. *E-mail*: marko.grdesic@fpzg.hr

Politička misao je časopis s otvorenim pristupom licenciran međunarodnom licencom Creative Commons CC BY-NC-ND. Autorima se ne naplaćuju naknade ni u jednoj fazi izdavačkog procesa.